

EUROPAS NORDLIGASTE POSTANSTALTER

Av Ulla Lindberg

Ulla Lindberg, född Wiklund, är född i Vasa i Finland och f d lärare och bibliotekarie. Hon har samlat frimärken sedan 10-års åldern. De senaste åren har hon bedrivit forskning om aerogram och 1983 utgivit boken »Nordens Aerogram» i Sveriges Filatelistförbunds handboksserie.

Norge	Nordkap	ligger på nordlig latitud				71° 10' 21''
Finland	Nuorgam	»	»	»	»	70°
Sverige	Karesuando	»	»	»	»	68° 30'
Island	Grimsey	»	»	»	»	66° 80'

Norge

Världens nordligaste stad Hammerfest ligger som bekant i Norge men här finner man likväl inte det nordligaste postkontoret, det ligger betydligt nordligare. Europas nordligast belägna postställe heter Nordkap (med norsk stavning Nordkapp) och ligger på Magerøya. Avståndet fågelvägen Stockholm – Nordkap är 200 mil. Europas sydligaste postkontor ligger i staden Ierapetra på Kreta. Avståndet Stockholm – Ierapetra är ca 270 mil. Sammanlagda sträckan mellan dessa två postställen Nordkap – Ierapetra är således 470 mil.

Vägen upp till Magerøya på vars nordsida poststället ligger, riksväg 95, börjar i Olderfjord och fortsätter till Kåfjord, därifrån färjan går till Magerøya. Båtresan tar 50 minuter. Tidigare befordrades all post till Magerøya med färjan, där styrman stämplade posten ombord. Färjan bär fortfarande norsk flagg med ordet »POST» på den tretungade flaggan, trots att ingen post medföljer.

Sedan i juli 1977 då kortbaneflyget infördes transporteras post med Widerös Flygveselskap på Magerøya till en i närheten av Honningsvåg belägen Stambaneflygplats som i sin tur betjänas av SAS.

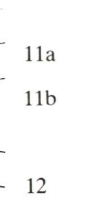
De olika postkontoren fordrar kanske en närmare presentation. Honningsvåg är huvudpostkontor på Magerøya. Under detta sorterar administrativt dels poststället Nordkap, dels postkontoret Skarsvåg. Nordkap ligger 71° 10' 21''. Benämningen på poststället är »Brevhus II 9764 Nordkapp». Redan från 1897 har det norska postverket haft ett postställe på Nordkap under sommarhalvåret 1 juni till 1 oktober. Under de två världskrigen var poststället stängt 1914 – 1921 och 1940 – 1947. Nordkap betecknas alltså som »brevhus». Tjänsterna vid ett brevhushus är mycket begränsade. Det deltar bara i in- och utlämning av vanliga brevöversändelser och tidningar, försäljning av frimärken och dylikt. Under tiden 1897 – 1982 har Nordkap haft 12 olika stämplat. De första hade skriften »NORDKAP» men omkring

Nordkap-platån

	BRUKSTID	SPECIELLA KÄNNETECKEN
1	1879 – ca 1929	Ett P i Nordkap, 11 sträck i segmenten
2	1905 – 31	9 tjockare sträck
3a	1932 – 39	Härefter två P, sista förlängt träffar E
3b	som 3a	Sista P förl. träffar mellan LE och CAP
4+5	1931 – 39	Liknande typ som nr 2 men 10 resp 8 sträck
6a, b+7	1948 – 55	Olika plac av Nordkapp
8a-e	1956 – 71	Samma utförande men smärre avvikelser av detaljer i teckningen

	9a	1967 – 71	Maskinstämpel med klockslag angivet
	9b	som 9a	Timangivning övertäckt
	10a+b	1972 –	Med postnummer, b med obetydlig avvikelse
	11a	1972 – 75	Utan inre cirkel
	11b	som 11a	Timangivn övertäckt
	12	1976 –	Som 10 men med 4 str på Nordkapp-platån

Samtliga stämplat används vid Nordkapp-hallen. Handstämplatarna har från ca 1930 samtliga använts i viss utsträckning vid kryssningsfartygens ankringsplats i Hornbukta.

1932 blev skriften ändrad till »NORDKAPP». Under 1932 till 1939 förekom också en tvåspråkig stämpel »NORDKAPP/LA CAP NORD». Denna stämpel blev i stor utsträckning använd till avstämpling av turistmärken med Nordkappmotiv.

Till att börja med hade posten plats i den gamla Nordkapp-paviljongen där besökarna kunde köpa lättare förfriskningar och souvenirer. Numera finns postkontor både i den nya Nordkapp-hallen på själva Nordkappplatån 300 meter brant ovanför havet, liksom vid landstigningsplatsen i Hornbukta på Magerøya. – Sista sträckan från Hornbukta i Honningsvågs utkant till Nordkapp, drygt 3 mil, går på slingrande grusväg och är vidunderligt vacker med kompakta snömassor här och där alldeles intill vägen även under sommaren! Färden går upp 307 meter över havet till Natos stora radarstation på platån.

Några stämpeltyper från Skarsvåg.

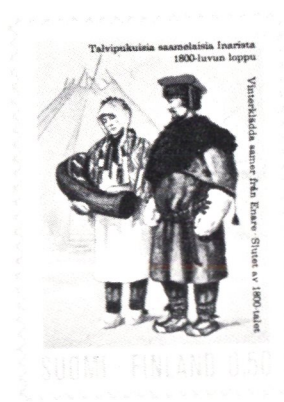
Skarsvåg, som ligger ungefär 2 1/2 mil norr om Honningsvåg på Mage-
røya är ett fullständigt postkontor av kategori B och kan alltså betecknas
som Europas nordligaste postkontor. Skarsvågs beteckning är »9763». Post-
kontoret öppnades 1852 och bar namnet »Skarsvaag» till 30 september
1907. Det ändrades 1 oktober till »Skarsvåg i Finnmarken» för att 1930 få
det namn det har idag »Skarsvåg».

Postutdelningen i detta glesbefolkade område som Norges nordligaste
fjord- och fjällviddsområde utgör är givetvis ett problemfyllt kapitel. Väg-
förbindelserna är sparsamma och området är vidsträckt. Ett litet exempel
kan belysa detta:

Postturerna till flyttarna på Finnmarksvidda börjar i december för att
upphöra i april, då lapparnas mera fasta boställen upphör. Besvärligast är
turen i december då isen varken bär eller brister och det finns minst snö.
Förr tog en posttur till exempelvis Bosnetjaure renskiljningsplats 6 dagar
och brevbäraren använde tre renar, nu underlättas färden genom använ-
dande av snöskoter. Posten utdelades förr en gång i månaden, nu en gång i
veckan och turen tar två dygn. Den är mer än 30 mil lång. Brevbärare på
denna tur har i drygt 25 år varit Mattis Buljo från Mieronjavre. Mattis har
Norges längsta posttur. Han övertog arbetet efter sin far i slutet av 1950-
talet. På Finnmarksvidda finns 30 flyttlag av samer och 30 000 djur. Posttu-
rerna rättar sig efter samernas flyttningar.

Finland

Av offentlig statistik kan man många gånger i dess överdrivna utförlighet få förbluffande uppgifter. I Finland fanns 1982 2,1 miljoner hushåll, av vilka 1,3 % eller cirka 26 000 inte nåddes av postutdelning. I glesbygderna är dock numera 91,4 % av postutdelningslinjerna motoriserade. En undersökning gjord i oktober 1982 av postförsändelsernas befordringshastighet visar att brev till 85 % var framme nästa arbetsdag efter postningen och för paket 87 %. Mycket svårtillgängliga trakter fordrar många gånger längre transporttid. Postverket har byggt ut transportnätet för att förbättra och trygga postgången och för att påskynda befordringshastigheten.

Vinterklädda samer från Enare, 1800-talet.

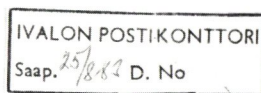
Också till det allra nordligaste Lappland går post fram. Med Lappland avses Finlands nordligaste landskap, inemot 1/3 av landets 337 000 km². Där bor emellertid knappa 200 000 invånare. Den genomsnittliga folktätheten uppgår till ett par invånare per km². I praktiken är denna landsdel mycket glesare befolkad, då cirka 90 000 av landskapets invånare bor i dess fyra städer och tätorter. Med hänsynstagande till detta är Lappland till största delen nära på obebott. Vägarna är få och ofta svårframkomliga och båtarna, som forslar post får emellanåt av lantbrevbäraren dras på land förbi forsarna. Endast de största landsvägarna plogas på vintern.

Till Kultalahti i den 80 km långa Enare sjö med över 3 000 öar förs posten med snöskoter på vintern. Postutbärningslinjen som börjar i Nellim söder om Kultalahti i närheten av ryska gränsen omfattar bara tio hushåll och är ett gott exempel på god service från postverkets sida.

Via Ivalo

*Driftsleder
Arne - Butti
Parkg. 18
96 02 Hammerfest
Norge*

Brev sänt via Ivalo.

Finlands och Norges postförvaltningar har kommit överens om att på ett effektivt sätt påskynda och förbättra posten i norr. Man kan via Torneå och Ivalo sända post från hela Finland till bestämda postnummer i Norge och anlita lämpliga transportvägar till exempelvis norska postnummer 8 000 – 9 499. Transportväg blir då Torneå – Haparanda – Narvik och till postnummer 9 500 – 9 699 Ivalo – Karasjok – Hammerfest. Genom användande av dessa förbindelser kan man avsevärt påskynda post till norra Norge. För posttransportens säkerhet via Ivalo och Torneå ombeds man att på försändelsen anteckna: »Via Torneå» eller »Via Ivalo».

Finlands nordligaste by med 200 invånare är Nuorgam vid Tana älv alldeles intill norska gränsen. Klimatet är arktiskt och växtligheten närmar sig mer och mer tundran. Nuorgams Poststation I är Finlands nordligaste och öppnades 1 augusti 1915, Nordl lat 70°. Poststationer I och II är postverkets minsta enheter och sorterar under Postkontor, som i sin tur sorterar under Postdistriktskontor. Cirka 35 km från Nuorgam ligger Utsjoki som liksom Nuorgam på vintern är gränsövergångsställe. Ännu på mitten av 1960-talet fanns ingen väg som förband Utsjoki med sydligare trakter. Posten fick då forslas på vägar på den norska sidan för att så småningom föras över till den finska sidan igen. En nybyggd väg går sedan 1970-talet från Utsjoki till den lilla gränsorten Nuvvus Poststation II vars föreståndarinna ännu 1979 var Kaarina-Anna Guttorm.

Poststation I i Nourgam.

*Ulla Lindberg
Tjälvägen 10
182 6H Djursholm
Sverige*

Brev avstämplat i Nourgam.

Nuvvus poststation II.

Postföreståndarinnan Kaarina – Anna Guttorm på posten i Nuvvus.

Postbussen framför posthuset i Ivalo, på väg till Enare.

En lantbrevbärare i Lappland har besvärliga postturer och långa poststräckor att kämpa med. Matti Aikio delade ut post under 25 år från Enare kyrkby till Pakanajoki, en resa på 110 km som han under vissa tider fick göra till fots bärande all post. På vintern tog han sig fram med sparkkälke eller med ren och akja. Matti var inte heller obekant med flygplan och hade också upplevt stor skräck inför sitt möte med det första flygplanet. »Jag var på fisketur på Inare sjö. Plötsligt spelade kraftiga orglar från himlen och jag kände, att nu är världens undergång nära. Men vad var det för idé att försöka komma undan, så jag satt bara där och väntade på världens slut». Senare fick Matti veta, att ett flygplan, som då var mycket sällsynt, var på väg att söka efter ett luftskepp som hade försvunnit i närheten av Nordpolen.

Matti transporterade också pengar. Skogshuggarnas och gränsvakternas löner kom fram i Matti Aikios ryggsäck. Men en gång hade lönepengarna lagts i en mjölkkanne på isen. Blåsten hade dragit omkull Matti och kannans lock gick upp och pengarna blåste omkring på isen. »Jag lyckades knuffa gränsvakternas pengaknippe under mitt ben, men de andra pengarna blåste sin väg och jag var tvungen betala allt som hade gått förlorat.» Berättar Matti och tillägger att han tillbringat en sömnlös natt på isen. Matti var i tjänst ännu år 1974.

C i r k u l ä r

till samtliga Postförvaltare i Riket.

Poststationer af den beskaffenhet, som omförmäles i Kongl General-Post-Styrelsens Cirkulär den 4 Oktober sistlidet år komma att den 1 nästinstundande Maj öppnas ytterligare å följande orter, neml.:

i *Mjölby* kyrkoby och socken af Wifolka härad och Östergötlands län:

i *Qvistbro* socken af Lekbergs härad och Örebro län;

vid hemmanet *Vedum* Storegården i Bitterna socken, Laske härad, äfvensom

vid *Nya Lerdala* inom Bergs socken i Wadsbo härad, bägge i Skaraborgs län;

vid *Ottenby* i As socken af Ölands södra mot och Kalmar län:

i *Brösarp* af Brösarps socken, Albo härad,

i *Marklunda* af Ousby socken, Östra Göinge härad, samt

i *Örkelljunga* af Örkelljunga socken, Norra Åsbo härad, alla inom Kristianstads län:

vid *Anderslöfs* gästg.-gård, Anderslöfs socken, Skytts härad, och

vid *Sjöbo* gästgifvaregård, Åsums socken, Färs härad, bägge i Malmöhus län:

vid *Bjurholm* i Bjurholms socken, och

vid *Degerfors* i Degerfors socken, bägge inom första fögderiet af Westerbottens län;

vid *Norsjö* i Norsjö socken, inom andra fögderiet af samma län;

i *Mannu* af Tärneå fögderi, och

vid *Arvidsjaur* i Arvidsjaurns socken, Luleå fögderi, bägge inom Norrbottens län;

Bland dessa poststationer kommer

Anderslöf att lyda under postkontoret i Ystad $\left\{ \begin{array}{l} \text{sam} \text{t der-} \\ \text{jemte äfven} \\ \text{direkte ut-} \\ \text{vexla post} \\ \text{med} \end{array} \right\} \begin{array}{l} \text{Malmö och} \\ \text{Trelleborg} \end{array}$

Arvidsjaur „ dito i Piteå;

Maunu „ postexp. i Öfver-Torneå;

Stockholm af Kongl. General-Post-Styrelsen den 8 April 1861.

O. W. STAEL VON HOLSTEIN.

Wilhelm Roos.

Cirkulär rörande inrättande av Maunu poststation.

Sverige

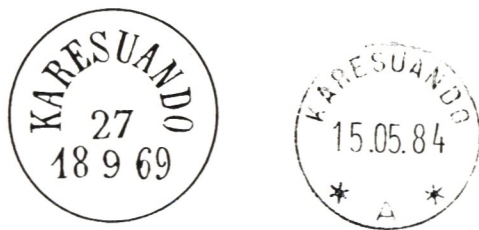
Ett tidigt och odiskutabelt bevis för postgång daterande sig från tiden för skrivkonstens födelse, finns att läsa om i Bibeln i Esters bok: 8:14 »Han utfärdade skrivelsen i kung Ahasveros namn och beseglade den med konungens ring. Därefter kringssände han brev med ilbud till häst, som redo på kungliga travare från stuterierna». — Detta är ändå inte första gången i historien det talas om postgång. Bevis för »postförsändelser» ännu tidigare har man funnit i slutet av 1800-talet vid utgrävningar vid Tel el Amara i Egypten.

Häriifrån är steget synnerligen långt till vår tids brevbefordran genom ordnat postväsende. — I Sverige infördes Postverket först 1636. — I nordligaste Sverige upprättades *postkontor* i Piteå och Luleå sannolikt 1640 respektive 1641 och i Torneå 1642, således på ett förvånansvärt tidigt stadium. Under följande cirka 200 år tillkom inga nya postkontor i Norrbotten. I stället inrättades *postuppsyningsmannaplatser*.

Maunu cirka 4 km väster om Karesuando är den nordligaste ändpunkten för Sveriges vägnät och den genom tiderna nordligast belägna »postplatsen», vid gränsälven Könkämä, öppnades 1832-07-01 och existerade till 1861-04-30, således i 28 år och 10 månader. Postuppsyningsmannen i Maunu avlönades att börja med helt av norska postverket. Han hade i likhet med övriga postuppsyningsmän ingen egen stämpel och fick endast emottaga vanliga brev, som vidarebefordrades till närmaste postkontor.

Maunu blev *poststation* 1861-05-01 då denna typ av postanstalter infördes men upphörde redan 31 december samma år. »Före 26 jan 1863 har inga poststationer tilldelats stämplat. Makulering av frimärken skulle enligt instruktioner av 5 okt 1860 ske genom överkorsning med bläck vid utväxling av brev mellan tvenne poststationer». Ur »Handbok över Svenska Post- och Makuleringsstämplat 1685 – 1941».

Karesuando postuppsyningsmannaplats öppnades samtidigt med Maunu och ligger drygt en mil söder om denna. Karesuando existerade som postuppsyningsmannaplats till 1861-12-31, 29 år och 6 månader, då den omändrades till *poststation* och blev Sveriges nordligast belägna poststation. Sysslan sköttes av en man vid namn Forsström. Karesuando erhöll sin första stämpel i slutet av juni 1869. Stämpeln graverades den 18 juni. Den var normalstämpel 10-typ och var i bruk som huvudstämpel till 1884 då den avlöstes av normalstämpel 14.

Den första och senaste Karesuando-stämpeln.

Brevbärare Martin Niva vid Könkämä älven.

Lantbrevbäringen inrättades 1 juli 1878 och förmedlade posten direkt till kunden. Lantbrevbäraren på Sveriges nordligast belägna linje Karesuando – Kumpavuopio, en sträcka på 21 mil, färdas i bil största delen av sträckan på den finska sidan av gränsälven Könkämä. Det betyder att han på flera ställen längs vägen måste färdas i båt över gränsälven för att besöka hushållen på den svenska sidan. Någon officiell betjäning av finländska hushåll har han inte. Denna lantbrevbäringssträcka infördes 1941-03-01 och fungerar alltså.

Den 7 juni 1974 utgav poststyrelsen till Världspostföreningens 100-årsjubileum ett frimärke (SFF nr 873) från den nordligast belägna brevbärningslinjen med brevbäraren Martin Niva vid Könkämä älven efter ett foto av Börje Rönnberg, graverat av Majvor Franzén. I TV kunde man för några år sedan höra en brevbärare från dessa nordliga trakter berätta om sina posturer. Befolkningen uppskattar den mänskliga kontakten som brevbäraren förmedlar och den tar sig ofta uttryck i önskemål om att få dela dagens vilopaus, kaffestunden med postens representant. Han har för de bosatta blivit en god vän och hjälpare med utdelning inte bara av brev och tidningar utan även av pensioner, medicintransporter ja t o m av smärre inköp som jäst eller dylika färskvaror, vänner emellan. »Man får ha god mage för att klara av ända till 20 – 25 koppar kaffe som man dagligen kan bli bjuden på. Till all lycka har jag det.» var brevbärarens kommentar.

Ett unikt sätt för posttransport, som öppnades 1 aug 1900, kan omtalas från Vassijaure. Från denna plats fanns ingen vägförbindelse med övriga Sverige utan posten sändes till den norska postanstalten i Rombaksbotten och sedan vidare via Narvik och Trondheim till Storlien i Sverige. Detta förfarande varade till 1903.

Karesuando är Sveriges nordligaste kyrkby. Socknen ligger 25 mil norr om polcirkeln och består till övervägande del av myrar, skog och fjäll. Det kan ha sitt intresse i detta sammanhang att veta att 15 % av Sveriges areal ligger norr om polcirkeln. Allt där uppe fascinerar besökaren, ödsligheten på Sveriges enda tundra, fjällbjörkarna, som avlöser andra träslag, som inte förmår gå så högt och så långt åt norr. Här kan man upptäcka den enda vilda rohdendron i Skandinavien, den lapska fjällrosen, och olika orkidéarter. Midnattssolen är synlig 25 maj till 17 juli. Vid klart väder kan man från bergstoppen Kaarevaara se fjällen i tre länder bl a svenska högfjället Pältsa 1 448 m på 10 mils avstånd – enda växtplatsen i Sverige för *Laestadius* vallmo. I Karesuando ligger Sveriges nordligaste postkontor på nordlig latitud 68° 30' med »ansvar för löpande ärenden». Den nya postlokalen byggdes 1 jan 1975 av kommunen. Postpersonalen består i dag av 1 lokalpostmästare, Svea Eriksson, 1 postbiträde och 1 lantbrevbärare. Enligt uppgifter från maj 1984 är de dagliga försändelserna cirka 200, vilket kan förefalla blygsamt i jämförelse med att posten i hela landet på sina 2 200 postkontor under varje dygn tar hand om 12 miljoner försändelser. Minst en postförande bussförbindelse (Buss 002 »Kiruna Trafik AB») går dagligen från Karesuando året om till Vittangi och Kiruna, restid omkring 4

Postföraren på sträckan Sädvaluspen – Vouggatjolme. Foto Bert Persson.

timmar. Huvuddelen av all avgående post transporteras från Kiruna med flyg till Luleå för vidare befordran till Stockholm tre gånger dagligen. Med tåg går huvudsakligen endast paket och ekonomibrev i viss utsträckning.

Avstånden där uppe i norr är många gånger hisnande, men posten anlitar alla till buds stående samfärdsmedel som telefon, telex, flyg, liksom andra

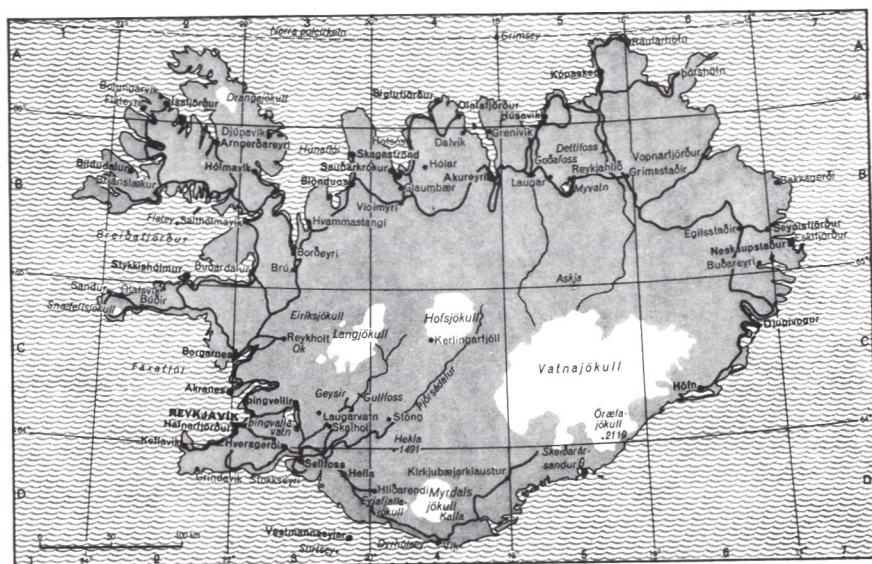
äldre beprövade eller moderna kommunikationsmedel för att stå till tjänst med snabb kontakt mellan glesbygd i norr och övriga Sverige och världen.

Sveriges nordligaste punkt är Treirkröset i sjön Koltajaure nordlig latitud $69^{\circ} 40'$. Ungefär 1 km söder härom ligger Kummavuopio med landets nordligaste bofasta familj. Ytterligare 2 km söderut finns Naimakka med landets nordligaste väderleksstation.

Landets sydligaste udde är Smygehuk nordlig latitud $55^{\circ} 20'$. Avståndet mellan dessa platser är nära 160 mil fågelvägen. Här ligger Sveriges sydligaste postkontor Smygehamn.

Island

Många människor associerar felaktigt Europas nordligaste postanstalt med Island, som i de flestas sinnevärld representeras av otillgänglighet, isolering, transportsvårigheter och hårda väderleksförhållanden med sträng kyla under vinterhalvåret runt polcirkeln, då det endast några timmar dagligen är ljus nog för fåglar att söka föda. Storslagen och omväxlande natur: branta kuster sönderskurna av fjordar, områden med varma källor, liksom vulkanberg förekommer. 1 557 meter höga Hekla på Islands sydkust, ansågs under medeltiden som ett oomtvistligt bevis för djävulens existens. Kratern ansågs vara helvetets port, varför invånarna under många århundraden inte vågade bestiga vulkanen. — Glaciärer täcker 13 000 km² av öns 104 000 km². Island är praktiskt taget skoglöst, bara små dungar finns av låg kryppande fjäll- eller dvärgbjörk, vide och en.

Island med ön Grimsey längst i norr.

Postmästare Steinunn Sigurbjörnsdóttir.

Islands nordligaste plats är ön Grimsey på polcirkeln, nordlig latitud 66° 30'. Största delen av landets areal ligger dock söder om polcirkeln, vilket kan förvåna en och annan. Ön Grimsey ligger således inte nordligare än Luleå. Här i Grimsey kommun i Öfjordssyssel finns Islands nordligaste posthus med en kvinnlig postmästare vid namn Steinunn Sigurbjörnsdóttir. Postförbindelser med övriga Island sker två gånger i veckan med båten Drangur, som anlöper Siglufjord, Olafsfjord m fl hamnar. Befolkningsunderlaget på ön är litet. Det kan nämnas att telefonkatalogen redovisar endast cirka 30 abonnenter. Post- och telegrafstyrelsen är dock enligt samma källa öppen alla dagar, t o m helgdagar, kl 11 – 14.

Posttransporternas profilering har genom århundraden varit strängt bunden till respektive platsers särart. Genom att flygtrafiken mer och mer utvidgats har framkomligheten ökat. Numera sker mestadels transporter med flyg och buss eller utmärkta taxibilar. Dessutom går moderna kustbåtar i regelbunden trafik runt hela Island. Den nödvändiga transporten av såväl människor som gods är tillgodosedd och den postala servicen är förvånansvärd snabb både inom landet liksom sambandet med andra länder.